

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ГАЛУЗІ НАЙМЕНУВАНЬ МОДНОЇ ІНДУСТРІЇ

LEXIS-SYSTEMATIC SPECIFICS OF FOREIGN LANGUAGE BORROWINGS IN NOMENCLATURE OF FASHION

Дьолог О.С.,

orcid.org/0000-0002-9305-2453

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Стаття присвячена питанню запозичення іншомовних лексем у сучасній українській мові. Лексико-семантичні особливості запозичень розглянуто на матеріалі термінології з галузі модної індустрії. Економічні та суспільні перетворення в Україні, відкритість, інтеграція в міжнародні культурні й інформаційні сфери спричинили кількісне зростання частки запозиченої іншомовної лексики, яке надзвичайно посилилося в наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття. У статті зроблено спробу проаналізувати запозичену лексику в сучасній українській мові, що належить до тематичної групи «мода» з точки зору міжмовних зв'язків. Розглянуто особливості запозиченої лексики із значенням «мода», визначено певні типи досліджуваної лексичної групи, визначено джерела запозичення, зроблено класифікацію лексичних одиниць тематичної групи «мода» за етапами їхнього виникнення в українській мові. Мода як особливий феномен культури людства відображає еволюцію суспільства. Таким чином, феномен культури людства ХХІ століття відображає еволюцію сучасного суспільства. Постійний розвиток сучасного світу моди та її зміни як одного з показників культурних й соціальних змін суспільства призводить до виникнення та утворення нових слів, що позначають терміни даної тематичної групи. Передусім це стосується назв одягу, оскільки мода на манеру одягатися швидко змінюється. Лексика, що обслуговує цю сферу життя, перебуває в постійній динаміці. Величезна кількість слів у сучасній українській мові, що позначають деталі одягу, її форми, назви тканин, назви елементи одягу тощо, об'єднані темою «мода», є запозиченими з інших мов світу. У даному випадку українська мова продовжує тенденцію, притаманну багатьом європейським мовам. Найменування з модної індустрії взагалі та найменування одягу зокрема є одним із найцікавіших шарів побутової та ділової лексики, що певною мірою дає уявлення не лише про термінологічну специфіку, але й про історичне, політичне, духовне й культурне життя суспільства та країни.

Ключові слова: запозичення, іншомовна лексика, термінологія, калькування, адаптація запозичень, мода, одяг.

This article is about borrowings of foreign lexemes in modern Ukrainian language. Lexis-systematic specifics of borrowings are demonstrated on material of terminology from fashion industry. Economics and social changes in Ukraine such as integration in international culture and informational spheres made increase number of borrowings from foreign vocabulary, especially in the end of XX century and in the beginning of XXI. In this article is analyzed borrowing of lexis in modern Ukrainian language from thematic group «fashion» from the interlanguage connections point of view. Also are mentioned specifics of borrowing of vocabulary in meaning of «fashion» and were detected types of this group, origins of borrowings; also lexical units from «fashion» group were classified by stage of their occurrence in Ukrainian language. Fashion as specific phenomenon of humanity culture marks evolution of society. This way phenomenon of humanity culture in XXI century marks evolution of modern society. Continuous development of fashion world and changes of it as one of marks of social and culture changes of society leads to occurrence of new words which means term of that thematic group. At the first it is about names of clothes because fashion of it changes rapidly. Lexis of this part of life is in continuous dynamics. A lot of words in modern Ukrainian language which means details of clothes, its forms, material etc. united by the theme of fashion are borrowed from foreign languages. In this case Ukrainian language continues trend of many European languages. Nomenclature from fashion industry at all and nomenclature of clothes especially are ones of the most interesting examples of domestic and professional lexis, which shows not only terminological specifics, but also historical, political, culture and spiritual life of society and state.

Key words: borrowings, foreign language vocabulary, terminology, tracing, Anglicism, adaptation of borrowings, fashion, clothes.

Постановка проблеми. Лексичні запозичення з одних мов в інші є об'єктивним процесом, зумовленим загальним прогресом людства. Формування глобального інформаційного простору, тенденція до світової інтеграції суспільних та економічних процесів стимулюють появу нових концептів, які потребують відповідних експонентів. З одного боку, це збагачує словниковий склад мов, сприяє входженню певної мови у світові про-

цеси. З іншого боку, часто мовознавці говорять про перенасичення національних мов запозиченими елементами. Процеси запозичення не обійшли й сучасну українську мову, у якій також значну частину назв нових понять становлять іншомовні елементи. У даній розвідці простежено структурно-семантичні особливості та аспекти засвоєння іншомовної лексики, яка пов'язана із модою взагалі та назвами одягу зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання мовного запозичення в будь-якій сфері досліджені на сьогодні недостатньо. Ще менше досліджень присвячено питанню мовних запозичень у галузі моди. Значний внесок у вивчення зазначеної проблеми зробили дослідження Л. Крисіна, О. Нікітіної, З. Носкової та інших науковців. У цих роботах розглядалися іншомовні запозичення в лексичній групі «мода», «одяг». Проте в роботах дослідників ідеться в основному про мовні та позамовні причини запозичення (Л. Крисін, Б. Ажнюк, М. Брейтер), про принципи найменування одягу (О. Маркова), про основні сучасні тенденції утворення та функціонування термінів моди (Я. Матосян, Л. Тригуб). [1, с. 15]

Актуальність статті. Економічні, культурні та суспільні перетворення в Україні, відкритість, інтеграція в міжнародні інформаційні сфери спричинили кількісне зростання частки запозиченої лексики, яке надзвичайно посилилося наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття. Складні процеси в новітній українській лексико-семантичній системі, пов'язані з появою значної кількості запозичень, вимагають вивчення їх адаптації, характеру зв'язків значення запозичення з етимологією, ієрархічності семантичних компонентів у мові-реципієнті, що й потребує комплексного дослідження даного аспекту. Одним із шляхів вивчення запозичених чужомовних елементів є їхній аналіз за певними тематичними групами. Тому дослідження однієї з тематичних груп (у нашому випадку слова, пов'язані з модою) здається актуальним на сьогодні. [2, с. 108]

Постановка завдання. Мета даного дослідження полягає у спробі проаналізувати запозичену лексику в сучасній українській мові, що належить до тематичної групи «мода» з точки зору міжкультурних та міжмовних зв'язків.

Зазначена мета передбачає розв'язання таких задач:

- 1) розглянути особливості запозиченої лексики із значенням «мода»;
- 2) визначити певні типи лексичної групи, що досліджується;
- 3) визначити джерела запозичення іншомовних лексем, що пов'язані з тематичною групою, яка досліджується;
- 4) класифікувати лексичні одиниці тематичної групи, що досліджується, за етапами їхнього виникнення в українській мові ХХ – початку ХІХ століття.

Виклад основного матеріалу. Лексичні запозичення з різних мов в інші мови є об'єктивним процесом, зумовленим загальним прогресом

людства. Формування глобального інформаційного простору, тенденція до світової інтеграції суспільних та економічних процесів стимулюють появу нових концептів, які потребують відповідних експонентів. З одного боку, це збагачує словниковий склад мов, сприяє входженню мови в світові процеси. З іншого боку, часто мовознавці говорять про перенасичення національних мов англійськими елементами. Процеси запозичення не обійшли й сучасну українську мову, у якій також значну частину назв нових понять становлять запозичення. [1, с. 23]

Лексикон сучасної людини взагалі складно уявити без слів, що запозичені з інших мов. Причиною таких запозичень, як було вже зазначено вище, є тісні економічні, політичні, культурні та інші зв'язки між народами. Особливо багато таких запозичень відбувається в галузі моди: одяг і взуття, аксесуари і біжутерія, назви модних напрямків і стилів. Сучасна людина хоче не лише виглядати сучасною, але й використовувати іншомовні слова для позначення предметів свого гардеробу. Врешті нові модні моделі приходять до нас уже з готовими назвами. Тому здається нелогічним придумувати для них нову (власне українську) назву замість тієї, яка вже існує. Особливо інтенсивно ця тенденція позначилася на межі ХХ-ХХІ століття. [2, с. 109]

У даній розвідці простежено структурно-семантичні особливості та аспекти засвоєння іншомовних запозичень, що належать до тематичної групи «мода». Мода як особливий феномен культури людства відображає еволюцію суспільства. Таким чином, феномен культури людства ХХІ століття відображає еволюцію сучасного суспільства.

Одяг здавна впливає не лише на зовнішній вигляд людини, але й на її внутрішній світ, психологічні особливості, настрої та навіть риси характеру. Це закладено в саму природу моди. Як тільки людство навчилося виготовляти найпростіші тканини та шити найпростіші речі, одяг став не лише атрибутом захисту від холоду чи іншої непогоди, але й певним соціальним знаком. Одяг вказував на кліматичну зону проживання людей, їхню національну та соціальну приналежність, майновий стан, гендерну та вікову різницю тощо.

Постійний розвиток сучасного світу моди та її зміни як одного з показників культурних й соціальних змін суспільства призводить до виникнення та утворення нових слів, що позначають терміни даної тематичної групи. Передусім це стосується назв одягу, оскільки мода на манеру одягатися швидко змінюється. На сьогодні термінологія моди пред-

ставляє собою велику лексичну групу, яка потребує спеціального наукового дослідження. Лексика, що обслуговує цю сферу життя, перебуває в постійній динаміці та посідає одне з центральних місць у тезаурусі носіїв мови. Величезна кількість слів у сучасній українській мові, що позначають деталі одягу, її форми, назви тканин, назви елементи одягу тощо, об'єднані темою «мода», є запозиченими з інших мов світу. І в даному випадку українська мова продовжує тенденцію, притаманну багатьом європейським мовам. [3, с. 4]

У лексико-семантичній групі «мода» саме запозичені найменування переважають за кількістю слова власного походження. Це стосується, передусім, численних назв предметів одягу, стилів, матеріалів тощо. Для сучасного етапу поповнення лексичної групи, що стосується галузі моди, притаманні запозичення з інших мов світу (передусім – з англійської, французької, італійської, іспанської та інших мов). Ось чому теоретичні розвідки з питань поповнення даної лексичної групи актуальні на сьогодні.

Серед термінів модної індустрії трапляються і засвоєні, і незасвоєні запозичення. Засвоєними запозиченнями вважаємо ті слова, які прийшли в українську мову давно і вже не сприймаються носіями мови як чужі (наприклад, *шаровари, брюки, куртка, жакет, піджак, шорти* тощо). Тривале використання таких запозичень у щоденному мововжитку сприяє тому, що пересічні носії української мови сприймають ці слова вже не як запозичення, а як лексику власного походження. Ці слова набувають граматичних ознак, притаманних українській мові (категорія роду і числа, можливість змінюватися за відмінками). Проте варто звернути увагу і на запозичені слова, давно відомі в українській мові, які означають поняття та предмети, що на сьогодні широко практично не вживаються, але використовуються обмеженим колом спеціалістів (наприклад, *галіфе, канотьє, капор, муфта* тощо).

До незасвоєних запозичень належать слова, що вживаються не так часто і тому не адаптувалися до української граматичної системи. Особливе місце серед них займають екзотизми (наприклад, *парео, фен, мейк-ап, гриндерси, прет-а-порте, дрес-код* тощо).

Глобальні процеси в сучасному світі сприяють розширенню сфери словника мови за рахунок інтернаціональної лексики. В українському лексиконі це інтернаціоналізми, які мають латинське чи грецьке походження (*мода, колекція, стиль, міні, максі, міді, мінімалізм, апликація, туніка, сандалії*).

Велика кількість інтернаціональної лексики з модної індустрії увійшли в українську мову із західноєвропейських мов:

- з французької мови (*авангард, ампір, ретро, апаши, балетки, блуза, блузон, декольте, жакет, жилет, кені, костюм, комбінезон* тощо);

- з англійської мови (*диско, лейбл, мілітарі, сафарі, топ, тренч, тренд, френч* тощо).

Залежно від частоти потрапляння іншомовної лексики в українське середовище та активності її використання можна виділити два способи запозичення: пряме запозичення і калькування.

Пряме запозичення іншомовних найменувань одягу є продуктивним способом формування досліджуваної галузевої термінології [2, с. 10]. Більшість актуальних термінів переноситься із мови-джерела в українську практично без змін (*анорак, арабескі, аутфіт, батист, боа, болеро, борсаліно, кімоно, корсет, мейк-ап, парео, плісе, топ, топлес, хакі* тощо).

Високою продуктивністю відрізняються і кальки, які звичайно представляють собою складні назви одягу та інші найменування із галузі моди. Кальки можуть бути повними. Наприклад: *висока мода* (фр. haute couture), *пальто-брюки* (англ. pant-coat), *пальто-халат* (англ. bathrobe-coat), *італійська довжина* (фр. italienne longueur), *французька кишеня* (англ. French pocket), *маленька чорна сукня* (англ. little black dress), *готова сукня* (англ. ready-to-wear), *капустяний стиль* (нім. zwiebel-look), *повсякденний стиль* (англ. casual-look), *прозорий стиль* (англ. transparent-look). Кальки можуть бути і частковими. Наприклад: *брюки-шейк* (англ. shake-pants), *брюки-капрі* (англ. capri-pants), *сукня-сафарі* (англ. safari-dress).

Деякі кальки функціонують в українській мові паралельно зі своїми іншомовними запозиченнями. Наприклад: *висока мода – от кутюр* (фр. haute couture), *повсякденний стиль – кежуал* (англ. casual-look), *останній крик (моди) – дерньє крі* (фр. dernier cri).

В основу класифікації назв одягу та різних модних реалій можуть бути покладені певні тематичні підстави залежно від їхнього призначення, виду, якості, особливостей текстур тканини, функціонального призначення.

Наприклад:

1) верхній (плечовий) одяг: *анорак* (англ. anorak), *бекеша* (угорськ. bekes), *блейзер* (англ. blazer), *болеро* (ісп. bolero), *джермпер* (англ. jumper), *жакет* (фр. jaquette), *жупан* (польськ. zupan), *пуловер* (англ. pull-over), *макинтош* (англ. mackintosh), *піджак* (англ. pea-jacket), *редингот* (фр. redingote), *свінгер* (англ. swinger);

2) поясний одяг: брюки (голл. broek), бриджи (англ. breeches), джинси (англ. jeans), годе (фр. godet), колготи (чеськ. kolhoty), кюлоти (фр. culotte), легінси (англ. leggings), шорти (англ. shorts), слакси (англ. slack);

3) найменування головних уборів: берет (фр. beret), канотье (фр. canotier), капор (голл. kaper), капюшон (фр. capuchon), каскетка (фр. casquette), сомбреро (ісп. sombrero), бандана (англ. bandana), кепка (англ. cap), ковбойка (англ. cowboy);

4) назви взуття: балетки (англ. ballet), бутси (англ. boots), велінгтони (англ. wellington), сандалії (грецьк. sandalion), мокасини (англ. moccasin), оксфорди (англ. Oxford), сабо (фр. sabot);

5) найменування тканин: батист (фр. batist), батик (англ. batik), бумазея (фр. bombasin), вельвет (англ. velvet), віскоза (лат. viscosus), вуаль (фр. voile), джерсі (англ. jersey), крепдешин (фр. crêpe de Chine), коленкор (фр. calencar), креп (фр. crêpe), лайкра (англ. lycra), меланж (фр. melange), стретч (англ. stretch), саржа (фр. serge), трикотаж (фр. tricotage);

6) стилі, що використовуються при створенні одягу, взуття, аксесуарів: ампір (фр. empire), бебі-дол (англ. baby doll), вамп (англ. vampire), гламур (англ. glamour), джангл (англ. jungle), дрес-код (англ. dress code), демисезонний (фр. demi-saison), кантрі-стиль (англ. country), кежуал (англ. casual), нью лук (англ. new look), мілітарі (англ. military), пін-ап (англ. pin up), ретро (лат. retro), хіпі (англ. hippy).

Системно-хронологічний аналіз лексики зі значенням «одяг і мода» кінця ХХ – початку ХХІ століття дає можливість уточнити, які поняття й найменування одягу зобов'язані своєю появою тому чи іншому періоду. У житті суспільства на кожному історичному етапі лексика, що називає одяг, відображає ті реалії, які притаманні даному часу. Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався яскравими динамічними процесами в галузі модної індустрії. Проте така тенденція (хоча і не настільки інтенсивна) помітна вже від початку ХХ століття. Кожне нове десятиліття цього періоду характеризувалося інтенсивністю появи нової лексики тематичної групи «одяг і мода». У цей час індустрія моди розвивається дуже швидкими темпами, а розповсюдження модних стандартів і модного одягу набуває масового інтернаціонального характеру. Такий процес призвів до великої кількості запозиченої лексики в українській мові. Так, наприклад, у 1900-ті роки з'явилися поняття *англійський класичний костюм, піджак*; у 1910-ті – *брюки-галіфе, діловий костюм, рукава-кімоно, френч, спідниця-абажур*; у 1920-ті – *гольф,*

джермпер, кепі, пуловер, туніка. Період Другої світової війни пригальмував появу нових понять в індустрії моди. А вже у 1950-ті роки з'являються нові найменування: *бікіні, брюки-капрі, прет-а-порте*; у 1960-ті – *блузон, брюки-палацо, ковбойка, сабо*; у 1970-ті – *брюки-диско, печворк, шорти, сафарі, стиль мілітарі, стиль диско*; у 1980-ті – *боді, комбідрес, брюки-банани, лайка*; у 1990-ті – *анорак, стретч, парео, стиль бебі-дол, гламур, гранж, мінімалізм, вінтаж*.

Початок ХХІ століття ознаменувався інтенсивним надходженням у сучасну українську мову запозичень з англійської мови. Це позначилося на різних тематичних групах: від наукового стилю до розмовного. Багато англомовних запозичень з'являється і в лексиці модної індустрії, оскільки в цей час виникає величезна кількість видів одягу і взуття, нових елементів одягу, нових стилів. Наприклад: *вотенпруф* (англ. waterproof), *віндпруф* (англ. windproof), *джогери* (англ. joggers), *зипхуди* (англ. zipp hoodie), *клатч* (англ. clutch bag), *легінси* (англ. leggings), *лонгслив* (англ. long sleeve), *лук* (англ. look), *оверсайз* (англ. oversize), *патч* (англ. patch), *патерн* (англ. pattern), *ресейл* (англ. resale), *світшот* (англ. sweatshot), *сліпери* (англ. sleepers), *сліпони* (англ. slip-ons), *снєпбек* (англ. snarback), *снікери* (англ. sneakers), *стрітвір* (англ. streetwear), *фешин-шоу* (англ. fashion show), *худи* (англ. hoodie), *чокер* (англ. choker), *шопер* (англ. shopper) тощо.

Сучасний період запозичень з галузі моди позначився нереально інтенсивним надходженням нових найменувань взуття. Кожна нова назва підкреслює певні особливості, що характеризують ту чи іншу модель. Практично всі ці запозичення є англіцизмами.

Наприклад:

- *лофери* (англ. loafer) – легке взуття без шнурків; взуття, схоже на мокасини, але має невисокі підбори;

- *сліпони* (англ. Slip-on) – легке взуття без шнурків; верхня частина зроблена з тканини, підошва гумова;

- *сліпери* (англ. to slip) – комфортні туфлі з низькою підошвою, практично без підборів, верхня частина зроблена з оксамиту, шкіри, замші, може бути прикрашена вишивкою;

- *топсайдери* (англ. top-siders) – жіноче або чоловіче взуття на світлій підошві, що шнурується через чотири дірки, а через задник протягнутий шнурок;

- *тімберленди* (англ. Timberland) – популярне жіноче або чоловіче водонепроникне взуття жовтого кольору;

- гріндери (англ. Grinders) – важке взуття з високим голенищем і металевим носком;
- монки (англ. monk) – черевики чи туфлі без шнурків, але з однією, двома або трьома пряжками;
- оксфорди – (англ. oxford shoes) – стиль взуття, що характеризується «закритою» шнурівкою; бокові частини при цьому пристроєні до передньої у вигляді букви «V»;
- дербі (англ. Derby shoes) – туфлі з відкритою шнурівкою, на яких бокові частини пришиті зверху;
- броги (англ. brogues) – туфлі або черевики з декоративною перфорацією;
- дезерти (англ. desert) – черевики із замші на креповій підошві з двома парами дірочок для шнурків;
- чука (англ. chukka) – черевички висотою до щиколоток або трохи нижчі, які мають 2-3 пари дірочок для шнурків;
- джекбути (англ. (jackboots) – високі чоботи для верхової їзди;
- угі (англ. Ugg boots, uggs) – тепле взуття, виготовлене з овчини, ворсою всередину і гладкою поверхньою, з синтетичною або гумовою підошвою;
- Мері Джейн (англ. Mary Jane Shoes) – туфлі на середніх підборах квадратної форми з ремінцем на підйомі та круглим носком;
- конверси (англ. Converse) – взуття, вироблене американською компанією Marquis M. Converse (найчастіше – це кеди);
- крокси (англ. Crocs) – пляжне взуття;
- челсі (англ. Chelsea) – короткі черевики з загостреним носком без блискавки, без шнурків, зі вставками із еластичної гуми на боковинах;
- Кіттен Хілс (англ. Kitten Heels) – невелика шпилька, яку мають туфлі або босоніжки із закритим носком;

- джелі (англ. Jelly shoes) – різноманітні шльопанці із силіконовими вставками;
- слінбеки (англ. Slingbacks) – взуття з відкритою п'яткою (рідше – з відкритою п'яткою і носком);
- ей уей (англ. AW – аббревіатура імені та прізвища Anna Wintour) – бежеві босоніжки з двома ремінцями навхрест над стопою та одним ремінцем на п'ятці, що фіксує взуття на нозі).

Проведений аналіз показав, що запозичені лексеми з галузі модної індустрії активно надходять у сучасну українську мову. При цьому від початку XXI століття процес запозичення набув надзвичайної інтенсивності.

Висновки. Проведене дослідження показало, що найменування з модної індустрії взагалі та найменування одягу зокрема є одним із найцікавіших шарів побутової та ділової лексики, що певною мірою дає уявлення не лише про термінологічну специфіку, але й про історичне, політичне, духовне й культурне життя суспільства та країни.

На сьогодні лексика з галузі моди є відкритою; така лексика динамічно розвивається; вона характеризується новими концептуальними опозиціями, складною структурно-семантичною будовою, морфологічним та синтагматичним розмаїттям одиниць, збільшенням їхньої інформаційної, лінгвокультурної та спеціальної значущості.

Отже, нинішній етап запозичення в українську мову іншомовної лексики взагалі і лексики, пов'язаної з індустрією моди зокрема, становить науковий інтерес та вимагає подальшого дослідження, оскільки складні лексико-семантичні процеси в українській мові, спричинені сучасними мовними контактами, а також їх імовірні наслідки заслуговують на найпильнішу увагу науковців і становлять актуальну мовознавчу проблему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімонок В. П. Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній мовній картині світу. Харків, 2010. – 331 с.
2. Дьолог О. С. Особливості сучасної лінгвістичної моди (на прикладі сучасного українського мовлення). *Український вимір. Міжнародний збірник інформаційних, освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори*. 2013. Число дванадцяте. С. 108 – 112.
3. Попова Н. О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. XX ст. – поч. XXI ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Запоріжжя, 2005. 25 с.